

SLOVENSKE KULTURNE AKCIJE

Leto XIX, 8

EL VOCERO DE LA CULTURA ESLOVENA

Avqust 1972

Iz naše slovenske povprečnosti je varno samo z vlakom ali peš v Kranj, na Jesenice ali na Brezje. V ta prelepi Oberkrain! Kjer vse poje, kjer vse vriska: cingel, congel, hojlali! Kjer je vsaka noga v zdravih gabrovih coklah in udarja po pečinah Triglavaj da odmeva kot v Tiroilah. In kjer so dekleta na sveitek in petek v dirndelnih, trgajo murke in edelweisse, čolnarijo po Veldersee in švatajo vodo. Kaj pa fantje?

O, fantje pa robantijo od ponosa. Sam škrob jih je! Zbirajo se v bohinskem kotu in tulijo na kravje roge, zvonijo z zvonci in nič ne kolnejo, samo „frdaman“ rečejo kdaj pa kdaj, potlej pa ga spet užigajo. No ja, včasih pride tudi kaj žavastnega zraven. Ali pada dež ali pa hokejski klub Jesenice izgubi s KAC-em iz Klagenfurta.

To so vse težave te vesela, srečne državice, tega kristala, smuknjeneza iz božje roke.

Zato le sem, Slovenci, in če še nihate v povprečnosti, boste zapadli v popolno normalnost, duhovno in telesno! Prešerna si boste zatakneli med levske značke in veselo, veselo zaukali s svojo tirolsko štimo:

HolijoOO, holijoOO,
holijó, holijó,
fridihó,
fridihoOO, fridihoOO
fridihó,
fridihó,
pujsasá!

Kaj? Ali ni lepa ta pesem? Polna čarnih samoglasnikov. Polna alta in soprana. Seveda katoliškega, ne – rimskokatoliškega, v basih pa se trese pravoslavje, to tako veste.

Zdaj, po tem altu in sopranu, pa poskusite s tisto: domača... kača... barka... milijonarka... devico... pšenico...

A? Kaj? Ja, kot bi imeli zobotrebece med zobmi. Ne gre in ne gre.

Bravei, jaz sem Gorenjec; razliko med obema pesmima nosim dobesedno na obrazu, zato sem tako zdrav in rdeč! Od ponosa pa mi vse škriplje, kakor da imam led pod nogami.

Kaj hočemo, ponosni smo!

In bomo!

pavle zidar
očee naš, maribor 1967

meddobje

„... razodeva iskreno ljubezen do slovenstva in prizadevanje za kvaliteto, obenem pa ne more prikriti počasnega nazadovanja v primerjavi z začetnimi letniki...“ (Novi list, Gorica-Trst, o Meddobju 12/2)

GOVORIMO o meddobju. O našem. Se pravi – o zdamskem. Kot da je še. Kot da še ni mimo. Govorimo. In se ne domenimo. Misli so različne, mnenja deljena, pogledi razmetani.

MENIM, da je meddobje mimo. Menim, da je za nami. Meddobje si predstavljam kot trenutek v času, ki je obstal. Kot postanek na dolgi poti. Kot povzetek tega, kar je bilo, in nastavek nečesa, kar prihaja. Za zdomca, menim, se je meddobje končalo v tistem trenutku, ko smo si postavili prve šotore na obalah potopljene Atlantide. Ko je prvih deset platen, dvignjenih pod nebo Južnega križa in Treh Marij, pomenilo ne več DP taborišče, ampak novo postojanko: fort – fortin na meji v pampo. Življenje se je premaknilo: šotori so se spremenili v vas; vas se je razrasla v trg; trg v mesto; v velemesto; zlili smo se v milijone, pa vendar skušamo ohraniti svojskost, posebnost, barvitost, duha, napon, slo po življenju – tisto samoraslo, kar nas loči od drugih; kar nas dela to, kar dejansko smo.

MENIM, da je meddobje za nami. Živimo sodobje. Sodobje tretjega rodu. Prvi je rod zdomcev pod šotori. Šotorov ni več. Drugi rod so sinovi in hčere rojeni pod šotori, na obalah Atlantide, a že s potezo teh deviških krajin Eldorada (to je bilo takrat, ko so se šotori spremenili v vas). Tretji rod so otroci otrok: vedo za očete, vedo za dede, zarasli so se v zemljo, ki jih plodi in redi. Meddobja ni več. Ničesar ni, da bi človek razmišljal. Čas ne stoji več. Postanek na dolgi poti je mimo. Dolga pot je samo še kronika. Meddobje trenutka, ki je bil, je mimo. Ga ni več. Kot v četrtem rodu našega zdomstva ne bo več.

NA TISTO meddobje v našem potovanju v Atlantido spominjajo anali. Kronike. Zapisane. V dokaj zajetnih zvezkih. Kot stari papirji, kot zaprašeni zvitki iz davnine se mi zde, kadar jih pobožam z dlanjo: dvanajst let teh zaprašenih zvitkov, (dvanajst je v resnici devetnajst!), porumenelih listov, zapisanih besed. Niso zgubljene. Govore o našem meddobju; o postanku na poti v Atlantido. Z mnogimi imeni. Z mnogimi lici. Nekaterih imen ni več. Druga lica so zbledela. A **MEDDOBJE** je še. Kronika, ki ne piše več o postanku na romarski poti v Eldorado. Kronika, ki zdaj govori o ralu in kovalu na bregovih Atlantide, ki ju je bil zgrabil zdomec, da si je iz šotora podvignil mesto. **MEDDOBJE** je spričevalo. Je zrcalo. Pokaže resnico. Kakršna pač je. Največkrat resnica nima lepega lica. A je resnica. Zrcalo ne laže. Ne more. In **MEDDOBJE** je zrcalo. Po Hamletovo kaže človeku in dobi in času podobno in odtisk. Tedad resnico. Resnico o nas samih. O našem zdomstvu. O duhovni zrelosti zdomstva. O duhovnem naponu zdomstva. O duhovnih stvaritvah zdomstva. O duhovni moči zdomstva. O veri zdomstva. Zato je ta kronika nujnost. Pa naj so tudi njene strani prozornejše. Naj so tudi njene besede bolj skope, kot so bile včasih. Ničesar si nimamo očitati. Mnogokaj želeti. To pač. Da bi bilo **MEDDOBJE** anal prvega rodu na obalah potopljene Atlantide. Pa kronika drugega in tretjega, ki raste v mestih; a je vendar v njem še kri zdomca; še utrip srca, ki je zaživelo času in svetu v obližju Julijeve Alp in pohorskih goščav, ob slovenskem morju, ali v Kocljevi Panoniji.

ŽELJE: to je **MEDDOBJE**. Ne le neuresničljive. Želje, ki naj se izkažejo za resnico. Četudi v drugačnih oblikah. V drugačnem naponu. Z drugimi imeni. Z novimi imeni. Z drugimi jeziki – zakaj ne? – z jeziki konkistadorjev; z jeziki stisnjenih ustnic in napetih mišic: te so gradile in pozidale Ameriko: na novo odkrito Atlantido, Eldorado naših dni.

TAKSNO MEDDOBJE je zrcalo. In v zrcalu vsa naša resničnost: včasih boleča, ne vedno prijetna, mnogokrat neljuba, pa spet vesela, dionizijsko radostna, živa v obetih, spodbudna po zgledih, dvigajoča v optimizmu.

TE MISLI, neubrane, spreletave, decembrske mušice okrog obločnice našega zdomstva, se mi nizajo v pero, ko z očmi poljubljam dvanajst zajetnih knjig analov našega zdomstva, ki jim je ime – **M E D D O B J E**.

nikolaj jeločnik

CUANDO tomó el poder, el 17 de abril de 1969, dijo: "No vamos a ceder en ninguna de las grandes ideas que han ingresado en nuestra vida pública el año pasado." Quizá lo dijo para tranquilizar a muchos de sus compatriotas, temerosos de que su ascenso significara un regreso a los métodos stalinistas de la década del 50. No hubo que esperar mucho: cinco días después, GUSTAV HUSEK advertía a los liberales que la disidencia se castigaría con rudeza, y la aparente contradicción no sorprendió a los observadores internacionales veteranos. Es que pocos de ellos esperaban que fuera capaz de resistir la presión que 80.000 soldados soviéticos —aún hoy apostados en Checoslovaquia— ejercían sobre él.

ESTE MES quizá para mostrarse coherente con el cuarto aniversario de la llegada de los tanques de Moscú a su país, Husak extremó las medidas, y los temores iniciales se cumplieron: políticos, ideólogos, estudiantes y científicos son sometidos a juicio en distintos lugares del país, acusados de "tratar de debilitar el sistema del Estado socialista".

LA LLUVIA de protestas y pedidos de clemencia no parecen conmovirlo. De nada ha valido, juzgan los observadores, que el secretario

general de la Comisión Internacional de Juristas, Níall McDermot, advirtiera que "la reaparición de este tipo de juicios equivale a una depuración política con el pretexto de un proceso legal". Poco parece haberle importado que el físico soviético Andrej Šakarov, uno de los padres de la bomba atómica, haya pedido a las autoridades del Kremlin que salve las vidas de los encarcelados. "Algunos de los presos agonizan en los hospitales mentales donde han sufrido tratamiento forzado durante tres años", afirmó Šakarov, quien no ignora, por supuesto, que los líderes mundiales en eliminar disidentes bajo la acusación de insania mental son, precisamente, los miembros del gobierno de su propio país. Desde luego, los soviéticos no pretenden tener monopolio en ese sentido, pero Husak ha resultado un discípulo demasiado aprovechado y, a estar a los últimos hechos, parece disputarle el triste privilegio de las acusaciones sin fundamento.

UNA COSA es segura: la "primavera de Praga", el período de relativa liberalidad que los checos y eslovacos gozaron durante el gobierno de Aleksander Dubček, se ha transformado en un invierno demasiado largo. Sólo que ni aun los más pesimistas aguardaban que alcanzara la crudeza actual.

kulturni večeri ki so bili

DRAMATURŠKO REŽIJSKI UVOD v krstno predstavo ALOJZA REBULE sakralne drame **PILATOVA ŽENA** je bila snov 5. kulturnega večera v soboto, 15. julija 1972 ob osmih, v gornji dvorani Slovenske hiše. Večer je pripravil Gledališki odsek, sodevalo pa je tudi Slovensko gledališče v Buenos Airesu, ki je z nami vred krstno predstavo pripravilo. Za uvod je pesnik, esejist **France Papež** v krajšem razmišljanju, ki ga je bil naslovlil *Skica o pisatelju Alojzu Rebuli* (celotni zapis objavljamo v tej številki pod zaglavjem *Podobe*), nakazal pisateljski lik avtorja drame *Pilatova žena*. Dramaturg in režiser **Nikolaj Jeločnik**, ki je Rebulov radijski libreto dramatiziral in pripravil za odrsko upodobitev, je uvodoma opozoril, da bo bližnja krstna predstava prvi primer uprizoritve dela slovenskega zamejskega dramatika v zdomstvu, da gre pri Rebulovi drami za izrazit primer sodobne religiozne dramatike, ki v poplavi nihilizma v svetovni in domači dramatiki prinaša svežino in vedrost sončne stvarnosti človeka vesoljskega veka, ki se vrača v pristno, evangeljsko krščanstvo Manifesta na gori. Potem je analitično predstavil zasutek dramatizacije in režije s posebnim opozorilom, da gre v naši odrski upodobitvi za moderen sakralen gledališki akt, pravi auto sacramental naših dni. S posameznimi odlomki iz drame je pokazal na prvine poetično in dramatično visokega Rebulovega teksta, na psihološke zaplete in razplete v drami, na dramatične konflikte med posameznimi osebami, predvsem pa na vzdušje, ki naj bi ga bližnja predstava po tako zastavljeni dramatizaciji in režiji pobudila med gledalci, pa tudi igralci, ki naj bi tokrat tudi sami bili del aktivnega avditorija. V krajših prizorih so režiserjeva izvajanja s svojo igro nazorno podčrtali **Pavči Eiletzeva** in **Lučka Potoč-**

nik, pa **Frido Beznik**, **Janez Zorec** in **Lojze Rezelj**. Režiser je opozoril tudi na poseben pomen scenografove scenične zamisli, ki je za to predstavo tudi dokaj neobičajna stvaritev. Njegova izvajanja je stvarno dopolnil tudi scenograf **arh. Marjan Eiletz**.

Udeleženci večera, ki so z velikim zanimanjem sprejeli to neobičajno študijsko pripravo v bližnji odrski krst Rebulove drame, so ob sklepu tudi sami posegli v razpravljanje z vprašanji, lastnimi zaznanji in željami.

NAMESTO 6. kulturnega večera je bila krstna odrska predstava Rebulove sakralne drame *Pilatova žena*, v petek, 4. avgusta 1972 v Slovenski hiši, s ponovitvama v soboto 5. in v nedeljo 6. avgusta. O tem gledališkem dogodku posebej poročamo pod zaglavji *Stvaritve* in *Vtisi*.

SKOZI PRIZMO OKROGLE MIŽE je bil naslov 7. kulturnega večera, v soboto, 19. avgusta 1972, ob osmih v Slovenski hiši. Večer je pripravil Teološki odsek Kulturne akcije. Predaval je njegov vodja **dr. Mirko Gogala**. Njegova izvajanja so bila zamišljena kot nekakšna kontestacija kontestacijam lanske okrogle miže o Problematiki naše politične emigracije v luči cerkvenega nauka. Namen Gogalovih izvajanj je bil, seznaniti izredno številne udeležence večera s povzetki, ugotovitvami in novimi zaznanji o naši zdomsk problematiki, hkrati pa pobuditi skupno reševanje vprašanj, ki nas zdomce teže.

Večer je bil prav ob sklepu te številke *Glasa*. Zato bomo o njem obširneje poročali v septembrski številki, kjer bomo pod zaglavjem *Pogovori* z ustvarjalci objavili tudi pomenek z vodjo teološkega odseka **dr. Mirkom Gogalo**.

kulturni večeri ki bodo

**aleš ušeničnik in njegovo mesto
v slovenski filozofiji**

(8. kulturni večer, v soboto, 2. septembra 1972)

NAŠE življenje izseljencev je razpeto na svoje vrste križ: v navpični smeri visimo med izročili preteklosti in načrti za prihodnost, vodoravno pa nihamo med staro in novo domovino. Vse štiri razsežnosti so v bistvu našega življenja, nobene ne moremo prezreti, zanemariti ali zatreti. Le iz vseh štirih, če jih bomo znali pravilno povezati, bomo mogli zaživeti polno življenje, le v zvestobi vsem bomo mogli izpolniti svojo življenjsko nalogo.

Če tedaj nočemo svojega življenja okrniti in osiromašiti, nobene od teh štirih razsežnosti ne moremo izločiti. Tudi preteklosti z njenim sladkobridkim priokusom ne. Naše razmerje do nje pa mora biti pravilno. Ne smemo se zapirati vanjo, ne živeti v njej, kot bi bila sedanja stvarnost, ne znova buditi strasti in sporov, ki so jo napolnjevali. Kar je minilo, je v tem pogledu minilo za vselej. A presoajamo

jo, stvarno seveda, rešujemo za sedaj in za prihodnje, kar more življenju še služiti, iz česar moremo črpati moči za nadaljnje delo!

Letošnje leto je izredno bogato na obletnicah, ob katerih se spominjamo važnih mejnikov v narodnem življenju. Prvi slovenski katoliški shod pred osemdesetimi leti je bil eden teh mejnikov. Med možmi, ki so tam začrtane cilje pomagali doseči, je bil **Aleš Ušeničnik**, ki je skozi pol stoletja bil tudi skrben idejni uravnavalec vse naše kulturne delavnosti. Umrl je pred dvajsetimi leti in ta obletnica nam proži priložnost, da se razgovorimo o njegovi dobi in o njegovem delu.

Predavanje pa bi želelo doseči še nekaj. S skrajnimi močmi se trudimo, da ohranimo med nami razne ustanove, ki smo si jih v četrtoletju našega izseljenstva ustvarili. Med njimi je tudi slovenski oddelek ukrajinske filozofske fakultete. In vendar je širša javnost do njega, kakor do marsičesa drugega, naravnost nerazumljivo brezbrizna. Naj bi predavanje, ki je le poglavje iz tam obravnavane zgodovine slovenske filozofske misli, tudi opozorilo na delo oddelka. Saj če gora ne pride k Mohamedu...

pilatova žena

MED najpomembnejše dogodke letošnje zdomske kulturne sezone v Buenos Airesu uvrstimo odrski krst radijske igre tržaškega rojaka pisatelja ALOJZA REBULE PILATOVA ŽENA, ki jo je v dramatisaciji in režiji Nikolaja Jeločnika, pa v scenični upodobitvi arh. Marjana Eiletza v petek, 4. avgusta 1972 ob devetih zvečer v veliki dvorani Slovenske hiše uprizoril Gledališki odsek Slovenske kulturne akcije z družno pomočjo in sodelovanjem Slovenskega gledališča v Buenos Airesu.

Vse tri predstave – z zadnjo ponovitvijo je Gledališki odsek zapisal v devetnajstem letu svojega gledališkega opravlila že 61. predstavo! – so privabile presenetljivo veliko gledalcev. Posebnost tokratne uprizoritve je bilo igranje na sceni sredi avditorija: oboje, avditorij in scena, sta stvarjala nekakšno amfiteatralno gledališko prostornost, medtem ko je bil resnični oder odmerjen izključno sceničnim vizualnim dosežkom, ki jih je po zamisli scenografa odrsko in scenično polno ustvaril Janez Zorec (njegovo delo so scenično barviti prizori križev na Kalvariji, posebej pa oba avdiovizualna prikaza: Jezusov proces pred Pilatom in vstajenjsko jutro, kjer se scena sama, brez igralčeve navzočnosti s slušnimi muzikalnimi in govornimi doneski spremeni v osmega igralca; stvaritev zase so bile tudi projekcije posebej za to predstavo pripravljenih diapozitivov, ki jih je zamislil in izdelal Janez Zorec z gojenko buenosaireške slikarske akademije Ani Potočnikovo). Vzdušje, ki ga je predstava Pilatove žene ustvarila pri igralcih in pri občinstvu, je bil dosežek, ki smo si ga želeli in pričakovali: religiozen in gledališki hkrati. Naša upodobitev Rebulovega teksta je opravičila podnaslov „sakralne drame“, ki smo ga tokratni uprizoritvi vzdeli. V tem so si bili edini vsi, ki so predstavo videli. Kot je že vekovita tradicija pri vseh sakralnih predstavah, je tudi pri naši izostal aplavz ob sklepu: gledalci naj bi od predstave odhajali – v to smo težili pri vseh pripravah – duhovno prevzeti, prečiščeni, kot vernik odhaja od bogoslužnega opravlila v velikem tednu. Predstava je bila, merjena moralno in duhovno religiozno, velik dosežek. O njeni estetsko gledališki vrednosti pa govori zapis Franceta Papeža pod zaglavjem Vtisi.

Priprave za predstavo so trajale polnih šest mescev. Trud je bil velik, a kronan z uspehom. Režiser se z igralci pripravljala tudi na predstave v španščini – prevod je dokončan – za argentinsko javnost: predstava je režirana in scenično zamišljena tudi za uprizoritve v cerkvenem bogoslužnem prostoru.

Kot kronisti zapišemo tudi imena vseh igralcev, pa hkrati gledalcu nevidnih, a za celotno gledališko podobo nujnih, res vrednih tehnikov in pomočnikov. Igrali so: Pavči Eiletzeva kot Pilatova žena Galla, Lučka Potočnik kot njena judovska družabnica Deborah, Frido Beznik kot Poncij Pilat, Lojze Rezelj kot veliki duhovnik Kajfa, Janez Zorec kot apostol Janez, Janez Jerebič kot dekurion Kvadrat, pa Marija Kačar Finkova kot Marija, Jezusova mati. V audiovizualni kroniki Kristusovega procesa pred Pilatom – režiserjeva zamisel kot pravšni gledališki uvod v predstavo Rebulovega teksta: kronika je sestavljena po Janezovem evangeliju – je Jezusove besede govoril Stanko Jerebič. Sceno je izdelal Janez Zorec, pomagala sta mu Franci Osojnik in Franc Bidovec; osvetljava je vodil Rok Fink Kačar, montažo zvočne zavese pa je z režiserjem ustvaril France Tomažević; pomočnik režiserja je bil Frido Beznik.

Svojska igralska stvaritev je tudi Manifest na gori po Mateju, ki ga je režiser z avtorjevim privoljenjem kot Prolog postavil na začetek predstave in ga tudi sam odigral. Njegovi so tudi glasovni posnetki na zvočni trak Rebulovih poetičnih uvodov v posamezne dramske podobe.

Omembe vreden je velik obet, ki ga za naše zdonsko gledališčenje v Buenos Airesu predstavljajo mlade igralske moči (tokrat: Lučka Potočnik, Janez Zorec in Janez Jerebič). Ti igralski talenti družijo po starih in slovenski kulturni vzgoji slovensko tradicijo s sokovi kulturnih dosežkov umetnostno dokaj močno razgibanega ameriškega juga, kjer so se rodili. Ti mladi igralci, ki se formirajo v zdonskem kulturnem prostoru iz bogatije Linhartove zapuščine, pa jo hkrati plode z ritmom španske ameriške igralske živosti, ustvarjajo nov, svojski tip slovenskega umetniškega dejavnika v Ameriki. (Vredno bi bilo, da bi se možje, ki razmišljajo o naši zdonski kulturni problematiki in pojavnosti, več in globlje pomudili prav ob tem dokaj zanimivem in kulturno vrednem deju: mladih, v

S krstne predstave Pilatove žene. Levo zgoraj: Galla (Pavči Eiletzeva) in Pilat (Frido Beznik). Desno: Kajfa (Lojze Rezelj). Spodaj levo: Galla in Deborah (P. Eiletzeva in Lučka Potočnik); desno: Galla in Marija (P. Eiletzeva in Marija Kačar Finkova)

Ameriki rojenih slovenskih gledališnikov, ki v zdonski skupnosti nekako obligatno operirajo zgolj s slovenskim odrskim govorom, kar je ob docelnem nestiku z žitjem slovenske odrske besede v matični Sloveniji posebne kulturne cene vredno dejstvo.)

Predstave so bile zvezane z velikimi stroški. Obleke in scena po scenografovih načrtih so bili lastno delo. Denarnih izdatkov bi z samo vstopnico ne mogli kriti. Da smo jih, je zasluga nekaterih, za naše gledališčenje vnetih mecenov po svetu in v Buenos Airesu. V zahvalo tem našim gledališkim botrom, pa za vzpodbudo drugim, za prihodnje, zapišemo tu imena vseh darovalcev: iz Združenih držav se nam poslali večje ali manjše dolarske zneske rev. Jože Ferkulj, rev. Rudolf Urbič, prof. Alfonz Čuk in prijatelj, ki želi ostati neimenovan; iz Nemčije je svoj dar poslal rev. Ciril Turk; tu v Buenos Airesu pa so nas gmotno podprli dr. Jože Dobovšek, pa slovenska podjetnika Matevž Potočnik in Herman Zupan mlajši (le-ta nam je s svojim mecenskim darom omogočil natis gledališkega lista); posebne mecenske vstopnice pa so za predstavo kupili: ing. Ecker (2), M. Šušteršič in R. Terčič. Vsem – prijateljska zahvala za razumetje in priznanje našemu trudu.

Priznanje in hvala tudi Slovenskemu gledališču v Buenos Airesu, ki je po svojem predsedniku Lejzetu Rezlju zgledno skrbelo za vso zunanjo organizacijo predstav in tehniško delo na sceni.

Ti zapisi so namenjeni dokumentarni kroniki za morebitnega poznejšega kronista slovenske gledališke prizadevnosti v Buenos Airesu v dneh našega meddobja in sodobja.

skica o pisatelju alojzu rebuli

glosa na 5. kulturnem večeru v Buenos Airesu 1972

ZNAČILNA oznaka osebnosti in literarne ustvarjalnosti tržaškega pisatelja ALOJZA REBULE bi bila: osnovna čustvenost – lastna primorskemu Slovencu, – ki se razraša v moralne, etične, narodnostne in religiozne strukture njegovega literarnega in esejističnega ustvarjanja. Po drugi strani pa to čustveno nagnjenost plodovitega pisatelja oblikuje globinska ter suverena razumska dejavnost. Svojo čutečo, dostikrat melanholično naravo, je pisatelj prinesel iz kmečke železničarske družine iz tržaškega predmestja; razumska naravnava, pravtako dediščina slovenske bitnosti, pa je poglobljena s študijem klasične filologije in filozofije – Rebula, ki je študiral na ljubljanski univerzi in diplomiral leta 1949, je zdaj profesor na višji gimnaziji v Trstu. Ta naravnava in kritičnost se kaže v načelnanju vprašanj o človeku, narodu, kulturi in religiji. Iz teh nasprotnih in dopolnjujočih se plasti rastejo liki, ki jih pisatelj oblikuje do intimnih detajlov med naturalističnimi opisi in poetično simboliko. Zanimajo ga v glavnem človeška vprašanja današnjega sveta, ki jih v nekaterih svojih delih postavlja v luč in okolje antike in dosega prav s tem njihovo še večjo zdanjostno vidnost in izrazitost.

Prvo literarno delo „Vedež ob Jadranu“ je Rebula objavil v Koledarju Gregorčičeve založbe leta 1946, svoje zgodnje in najboljše novele pa je izdal leta 1956 v Mariboru v zbirki „Vinograd rimske cesarice“. Naslednje leto je tiskal v Celju povest „Klic v Sredozemlje“. Vendar pa je svoj pravi izraz, ki se kaže v doživetju in upodabljanju iščočega povojnega intelektualca, našel v romanu „Senčni ples“ (Ljubljana 1960). Tu je Rebula razvil široko zasnovano in mnogostransko življenje slovenskega intelektualca v Trstu. Glavni junak Silvan Kandor doživlja vrsto eksistenčnih položajev, v katerih se razkrivajo dileme človeka na erotičnem, duhovnem, narodnostnem in religioznem področju. Uživaštvo, nacionalni antagonizem, ateizem, uporništvost in kulturna dejavnost so sestavine, ki tvorijo duhovno eksistencialni ambient tega romana.

V svojih začetnih delih kaže Rebula zanimivo intelektualistično razpoloženje. Izgleda, ko da bi se z največjo predanostjo vključeval v miselni svet in da bo njegova pot šla predvsem v predele notranjih razsežnosti, vendar pa že v ljudski povesti „Devinski sholar“, leta 1954 (pred leti so jo v Trstu tudi dramatisirali in igrali na Repentabru), ki jo je postavil v tuj socialni in moralni zgodovinski svet, spozna, da je prava rešitev v vračanju v rodno okolje in da to vračanje ni le zadeva čustva, ampak najgloblje življenjske resničnosti in skladnosti. Zato pisatelj, ki nenehno išče poti v sklop filozofsko spoznavnih predelov resnice in ki se nenehno podaja v faustovske razsežnosti življenjskega spoznanja, prihaja tudi nenehno do prepričanja, da se velika, mistično osvetljena vednost rodi le iz najglobljih intuicij, iz bitnih in čutnih pretresljivosti, iz tragičnih razsežnosti, poetičnih zanosov in človeško ustvarjalne strasti.

Obe prvini – emotivna in intelektualna – sta končno našli do kraja prečiščeno in merjeno razmerje ter kompozicijsko strnjeno v Rebulovem romanu „V Sibilinem vetru“, kjer na začetku velikega teksta pove glavni junak, postavljen iz severnega, barbarskega okolja v srce rimsko-grškega sveta, tele značilne besede: „Naj mi na tej predsmrtni sipini ne bo do literatskega zviranja – milina naj bo v tem pisanju in obenem oštrot in resnica.“ Estetsko doživljanje narave, občutje človeške samote in brezdomovinskosti se v tem sibilinskem vetru usodnosti spajajo z ljubeznijo in vrednotenjem antične duhovnosti. Nemezian, ki je rojen v svobodi in spozna v rimskem svetu pravico in moč, v grškem pa filozofijo in kulturo, je podoba pisatelja samega v njegovem emotivnem, moralno etičnem, intelektualnem in narodnostnem razponu.

V obeh romanah, v novelah ter v delih esejistične oblike – pomemben je esej o Danteju, objavljen v Mostu leta 1965, ter zadnja knjiga dnevniških zapisov 1962-1964 „Gorje zelenemu drevesu“; zapišem tudi predavanje „Stilni problemi v slovenski prozi“ – nadaljuje Rebula na poseben in izviren način tradicijo slovenskega ekspresionizma. V tem je danes najbrž edinstvena pojava. Značilno za naše ekspresioniste dvajsetih in tridesetih let je bil razcep med čutnostjo in duhovnostjo. Rebula polni svoje posode emocije in duhovnosti s problematiko slovenskega zamejstva, s slovensko preteklo in predvsem polpreteklo zgodovino, s človekovo samoto in usodnostjo. Pisatelj sprepleta vse te motive z doživetji iz erotike, z antično kulturnostjo in krščansko moralno. Zanimivo je, da se posebno zadnje čase bolj in bolj spušča v sodobno pokoncilsko krščansko in človečansko tematiko. Nek zdomski list piše o njem: „... taki sinovi Cerkve, kot so Truhlar, Kocbek in Rebula.“ Radijski libreto „Pilatova žena“ je odsev te strani pisateljevega napora – krščanstvo mu postaja osebna in splošno človeška transcendentna avantura. Alojz Rebula se globlje ne veže z zdomstvom – je zamejski pisatelj modernega, nadnarodnostnega in nadslovenskega, ki se kaže formulirano v besedah Nemeziana, protagonista iz romana „V Sibilinem vetru“: „Saj končno tudi meni tako svoboda kakor domovina nista bili več kot sredstvo – cilj je bil samo eden, biti človek...“

FRANCE PAPEŽ

vtisi

alojz rebula - „pilatova žena“

GRKI so v svojih sakralnih uprizoritvah, posvečenih bogu Dionizu, združili misterij in umetnost, dramo in kult.

Znano je, da so s temi religioznimi obrednostmi zvezani začetki tragedije; prvotni ples satirov, spremljan s pesmijo, muziko in opijanjanjem, ki je bilo verskega značaja, se je estetsko oblikoval in razvil v resen dramski ton, tako da je bila ena od bistvenih sestavin stare tragedije – poleg mita in tragičnih značajev – tudi objokovanje. Pri vseh prvotnih misterijih-dramah se je dejanje izražalo s poustvarjanjem duhovnega razpoloženja v posameznih igralcih in nastopajočih v zboru; osnovno doživetje je bilo mitično

religiozno. Seveda so gledalci na te dramske misterije vedno boljše reagirali, kot na drame posvetnega značaja; njihova sprejemljivost je bila vedno sorazmerno velika.

OB PILATTOVI ŽENI, ki jo je uprizoril Gledališki odsek Slovenske kulturne akcije s sodelovanjem Slovenskega gledališča v Buenos Airesu 4., 5. in 6. avgusta 1972 na odru Slovenske hiše v Buenos Airesu, sem se spomnil tistih zgodnjih, resnih in obžalovalnih grških predstav, ki so bile v svoji zasnovi predvsem drame značajev in individualnih usod. Osebe niso ustvarjale značilnega dramskega dejanja,

ampak so eksponirale svojo lastno usodnost in notranje tragično dejanje. Vendar pa nam bo PILATOVA ŽENA kot zgodovinska drama, ki je s svojo duhovno tematiko prav danes in vedno aktualna, bližja in bolj razumljiva, če se spomnimo predvsem srednjeveških misterijev in morda najznačilnejšega med njimi „Jedermann – Slehernik“, tistega moralističnega in pretresljivega klica vsakemu človeku. S svojo preprosto in premočrtno dramatsko zgradbo ima ta, prav tako kot zgodnja grška tragedija, svoj prvotni namen v duhovnem očiščenju človeka. Iz tega tudi izvira, da so vsa podobna dela moralno in teatralično dualistična, črna – bela: boj se odvija med dobrim in zlom, med duhom in materijo. V PILATOVI ŽENI si stojita nasproti dva „tabora“ igralcev: na eni strani Pilat, Kajfa in Kvadrat, na drugi Galla, s svojo družabnico Deborah, apostol Janez in Marija, Jezusova mati. Ta strukturalna dvojnost je bistvene važnosti za misterij in alegorijo.

PILATOVA ŽENA je drama s psihološko in religiozno tematiko, razumljiva predvsem kot misterij, ki ga mora vernik prej poznati in z njim čustvovati; je moderno dramsko delo – v nekem pogledu celo vpijoče, avantgardno – kjer je izražen vihar duševnih in duhovnih zapletov ob nenadnem vdoru v človekovo posvetnost nečesa nepojmljivega in nedoumljivega – Kristusovega vstajenja od mrtvih, ki je tudi izraz za naše vstajenje. Dejanje misterija-igre Pilatova žena se zapleta in razpleta v notranjosti nekaterih oseb, predvsem v ženi prokuratorja Pilata, v Galli. Individualne človeške usode so stebri uprizoritve, ki po svojem značaju ne dosega zahtev prave drame. V gledališkem listu je bilo pravilno pojasnjeno, da je predstava le sakralen gledališki akt, katerega cilj ni bil estetski dramatski užitek, ampak prikaz duhovne alienacije in očiščenja v krščanski ljubezni.

Režiser Nikolaj Jeločnik je težil za tem, da bi osebnosti Pilatove žene, kjer nosi vso moč igre že samo evangelijsko sporočilo, dramatsko oživel in odsko razgibal. Iz teksta je nekako odločil dramatske psihološke prvine posameznih oseb ter jih postavil v konkretno odsko dogajanje: Galla, človeško čuteča, plemenita žena; Pilat, cinik, prepotentnejši in preračunar; Kajfa, zaslepljen v „svojem farškem besu“; Janez, v svojem mladostnem zanosu ena najbolj simpatičnih osebnosti evangelija. Igra je bila na Pilatovi in Kajfovi strani usmerjena v zunanjo dramatiko, dialog je bil stvaren, racionalen (Kajfa: Jezus Nazarečan enostavno vstati ne sme!); na Gallini, Janezovi in Marijini strani pa je šla igra v čustvenost, mistiko in psihološko duhovne konflikte. Dialogi in samogovori so bili ekspresivno dramatisirani.

V razpoloženju ekspresionističnega odrskega poduhovljanja je nastopil uvodoma tudi režiser Jeločnik sam kot recitator evangelijskih besed po Mateju v Prologu „Manifest na gori“, kar je bila njegova lastna zamisel. Ta prolog – spomnil sem se na prolog v nebesih pri Faustu, ki pa je nekaj čisto drugega, – je bil izveden z veliko igralsko tehniko in psihološkim vživetjem v tekst. Komunikacija je bila edinstvena, vendar – ali ne bi sakralno zamišljeni uprizoritvi radijske drame Alojza Rebule pristajal manj religiozen in bolj gledališki uvod? Tudi spremna glasha – Bach, Händel, Stravinski, Poulenc, Honegger – je posredovala sakralno razpoloženje. Priznati je treba, da je režiser mojster v uporabi in prilagoditvi muzikalnih in drugih odskih rekvizitov, posebno pa mojster v obuditvi misterija, kar je težka in zelo košljiva zadeva. Obdržati se v mejah neprisiljenosti in dramske doslednosti... Hamlet pravi: „Pazite posebno na to, da ne presežete naravne zmernosti“; Aristotel pa v Poetiki sklepa: „Popolnejša je tista umetnost, ki je manj vulgarna, vulgarna pa je tista, ki prikazuje vse vprek.“

Tehnično in odsko je bila predstava „Pilatove žene“ izdelana v smeri moderne umetniške govornice. Upodobitev in scenografija, delo arh. Marjana Eiletza, je bila izvirna in estetsko najbolj dognana. Velike scenične ploskve, spreminjajoče se pod učinkom luči, so bile moderna scenografska zamisel. Prav tako je bilo podaljšanje odra proti dvorani, kot nekaka proskené, kjer so nastopali igralci, tehnično eksperimentalna ideja, katere namen je bil pritegniti publiko v samo dogajanje in jo nekako duhovno in dramatsko angažirati. Oder kot tak je ostal v polni meri na razpolago scenografu. Naloga gledališkega umetnika je v tem, da svojo umetnost, ki ne ostane nikjer zapisana, čim bolj vtisne v človeka samega, zato je pozornost do publike in

človeka ena osnovnih zahtev moderne gledališke estetike. Pri uprizoritvi „Pilatove žene“, ki pa bi bila kot sakralen akt tudi na odru efektna, smo sploh pričakovali, da bodo igralci – kot nekoč pri Eliotovem „Umoru v katedrali“ – prihajali iz publike.

PREDSTAVA je v splošnem napravila globok vtis; zasluga za to gre predvsem igralcem in, seveda, režiserju.

Pilatova žena Galla, ki jo je z eleganco dame igrala Pavči Eiletzeva, je glavna oseba; z njo se dejanje vzpne v vrh in doseže razplet, ko najde pot k novemu krščanskemu sporočilu. Katarina Emmerich priča, da se je tisti dan po potresu in ko je tema zajela Jeruzalem in Palestino, zbrala velika množica pred prokuratorjevo palačo in vpila proti Pilatu. Klavdija Prokla, njegova žena, je zbežala in se pridružila kristjanom. Pozneje je dala v kamen na zidu sodne dvorane, kjer je njen mož podpisal smrtno obsodbo, vklesati napis: IUDEX INJUSTUS. Takšna je bila, po pričevanju, resnična drama Poncijeve žene.

„Pilatova žena“ pa je igra, ki v svoji razsnovi nakazuje temeljno misel človeškega sožitja in razumevanje vseodpuščajoče ljubezni. Del tega očiščenja pade tudi na družabnico Pilatove soproge Galle, na Deborah, ki jo je z vso naravnostjo tvorne in prisebne jeruzalemske meščanke podala Lučka Potočnik. Ta je v svojem emocionalnem-duhovnem konfliktu izjavila: „Živemu nisem verjela (Jezusu), mrtve mu pa bom!“

Ena najbolj pristnih človeških podob v drami, ki je izrazito priložnostno delo, je podoba apostola Janeza. Predstavljam si ga navadno v njegovem izgnanstvu na kamnitom otoku Patmu, v meditaciji in viziji – tu pa je bil mladostno zasanjana, zagnana osebnost, ki je sicer gorela v transcendentni veri, a je bila povsem človeško otipljiva. To je bil tisti Janez, ki nam ga sporočilo ne more dati – živa človečnostna narava, nadahnjena in obenem posvetno stvarna. Prepričevalno in z vso mistično emotivno vsebino ga je podal Janez Zorec. Janez je, kot pravi sporočilo, pozneje živel v Efezu, z Marijo. Ta žena, ki je bila z drugimi navzoča pri bičanju svojega sina, privezanega ob steber med zasliševanjem in zasramovanjem pri Pilatu, je podoba žalosti in miru. O njej nam je malo znanega po tistih dneh; v dramji jo vidimo še enkrat – presenetljivo je v tej zahtevni, četudi skopi vlogi prepričala Marija Kačar Finkova – s Poncijevo ženo, kjer se drama konča kot misterij, nedramatično in brez teatrskih efektov. Temeljna in edina globlja dramska misel bi bila v tistem trenutku pravzaprav vergilovski: omnia vincit amor. Snov „Pilatove žene“ bi bila, mislim, dramatsko dosti močnejša, če bi avtor izrpal dogajanje edinole v človeških dimenzijah razmerja Pilat – Galla; a to bi že ne bil več misterij.

Obleke nastopajočih so bile primerne zamisli drame: upodabljale so zgodovinsko dejanje, vendar ne pretirano. Kar zadeva zgodovinskost – ta kriterij je, kolikor vem, služil avtorju samo za podlago – je bil Kajfa v osebi Lejzeta Rezlja prepričljiv, dosti bolj kot Pilat, ki ga je sicer z vso igralsko spretnostjo zasnoval Frido Beznik; ni pa mogel doseči, zaradi svoje specifično igralske in fizične kondicije tiste podobe nekdanjega rimskega vojaka in zdajnjega, blizu petdeset let starega prokuratorja. Igralski debut Janeza Jerebiča v vlogi Pilatovega dekuriona Kvadrata je bil izkaz bogate doživljajske zmožnosti talentiranega mladega igralca.

KO SEM PREMIŠLJAL o zdromskem gledališkem udejevanju, se mi je zazdelo, da bi bilo morda koristno – vsaj kar zadene Slovensko kulturno akcijo, – pritegniti k temu za nas izredno važnemu kulturnemu delu kakega dramaturga, se pravi, estetsko literarno odrskega svetovalca, ki bi npr. poleg drugega usmerjal tudi izbor del, tako da bi prihajala na oder, pač zaradi zdromske nuje in ekonomije časa, dela po približno teje vrednostni lestvici: 1. zdromska dobra dela; 2. slovenska najboljša dela iz domovine in zamejstva, in 3. svetovna klasična in moderna že priznana dela.

PREDSTAVA „PILATOVE ŽENE“ ne more biti uvrščena v to lestvico, a je polno uspela. Režijski koncept je bil tokrat uravnotežen, igralci inteligentno ustvarjalni, občinstvo pa je sprejelo dramatsko sporočilo z vživetjem gledalcev podobnih predstav vseh časov.

FRANCE PAPEŽ

IDEJE IN DEJANJA SODOBNOSTI imajo svoje korenine v preteklosti, se pravi, kako bi mogli razumeti naš čas z njegovimi idejnimi protislovji in zgodovinskimi zaseki, če bi se ne razgledali po bližnji in daljni panorami preteklosti, predvsem pa, če ne bi imeli pred očmi tisti kotel, kjer so se kuhale in varile ideje, spočenjala dejanja, nameni in cilji – devetnajsto stoletje. Danes, v dobi najbolj zavestne modernosti se milijoni hranijo s tem, kar je bilo spočeto pred sto leti. Lahko rečemo, da je bilo devetnajsto stoletje eno najbolj plodovitih, pa tudi eno najbolj obskur-nih časovnih obdobij. Čas, ki v njem živimo, še vedno razpreda svoje korenine v humus devetnajstega stoletja, ki je doba vere v Duha in vere v Materijo. Tam so npr. izviri eksencializma, pa tudi veliko važnejše filozofije in prakse marksizma, predvsem pa je za devetnajsto stoletje značilen pozitivizem – religija modernega človeka. Comte je bil začetnik vere v znanost in napredek. Kaj početi s staro metafiziko? Svet pojavov in izkustva je edini, ki ga more človek spoznati – ni nikakršnih absolutnih esenc in form, odmišljenih bistev in vzrokov. S svojim Heglom in Kierkegaardom, Comtom in Nietzschejem – z geniji srca in geniji razuma – je devetnajsto stoletje velika dediščina sodobnega človeka, je kotel idealistov in utilitaristov, materialistov, nihilistov in dekadentov, obskurnih mislecev, socialistov in vseh naprednih in zanesenjaških duhov.

Dediči tega kotla – povečini agnostiki, fenomenalisti, logični pozitivisti, eksencialisti, marksisti – so se pojavljali in se pojavljajo v vsej svoji veličini šele v našem stoletju. In eden najbolj tipičnih je gotovo BERTRAND RUSSELL, čigar sto let rojstva mineva letos (rojen 18. maja 1872), umrl pa je pred poltretjim letom.

Russell ni važen toliko kot filozof, vendar je izredno zanimiv kot matematik-logik, predvsem pa kot humanist, svojski družbeni kritik in končno tudi kot vnet pacifist. Russell kot mislec je dvojna osebnost – filozof znanstvenik v najstrožjem pomenu, obenem pa esejist in pisatelj originalnih razprav namenjenih najširši publiki. V njem je nekaj voltairejevskega in razsvetljskega. Russell spada med tiste filozofe zahodnega sveta, ki jim gre oznaka filozofov materije, vendar pa je povsem svojska figura, ki se globoko loči od drugih neopozitivistov in dialektičnih materialistov.

Prva faza Russellovega razvoja obsega njegove izredno važne in izvirne znanstvene dosežke na polju matematike in logike. V tistih časih je bil prepričan platonist, ki je v svojem tehničnem in znanstvenem aparatu dopuščal obstoj univerzalnih esenc zunaj empirične stvarnosti. Filozofija mu je bila čista deduktivna znanost, ki se ne opira na čutno izkustvo. V tej dobi (1910-1913) in iz poglobljenega znanstvenega raziskovanja matematike in logike je nastalo edinstveno in monumentalno delo Principia Mathematica, ki ga je ustvaril Russell s sodelovanjem A. N. Whiteheada. To delo je steber matematične logike, ki dobiva danes vedno večji razmah in popularnost. Na tem polju so delali seveda tudi drugi, kot npr. Frege, Lukasiewicz, Tarski, Bochenski, Scholtz. Naloga filozofije je – po tem, kar je povedano v Principia Mathematica, – da analizira ter z matematično metodo strukturira znanstveni jezik v njegovih osnovnih izraznih oblikah. Značilnost matematske logike je v tem, da iz jezikovnega izraza odstrani vse psihološke in ontološke prvine. Vendar pa je vpliv obojestranski – matematika, ki je znanost formalne urejenosti, se logizira, v njej je odpravljen pojem kvantitete in lastnosti, iz oploditve z logiko se uveljavljajo v njej le čiste relacije. Kot rečeno, značilnost matematske logike je v tem, da uporablja simbole, ki izključujejo vsakršno vmešavanje psiholoških prvlin ter dovoljujejo čiste spoznavne analize in formalne relacije. Če je npr. x oče in $č$ je v sin, pravimo, da je x v nekem določenem razmerju do y , ali bolje, da je med x in y razmerje R očetovstva, torej pišemo xRy . Matematska logika se je razvila predvsem v močan instrument filozofskega in znanstvenega jezika; zanimiv pojav v tej smeri je delo Ludwiga Wittgensteina Tractatus Logico-Philosophicus (Dunaj, 1918), ki pa že prehaja v predele mistike in metafizike.

Vrnem se k Russellu, čeprav bi bila pot po labirintskih odstavkih Traktata izredno zanimiva. Wittgenstein nas pripelje končno do trditve: „Ni mistično, kako je svet, ampak da je.“ Russell se je po svojem najvišjem znanstvenem dosežku v filozofiji matematike okrenil proti praktičnemu pozitivizmu; metafizika mu postaja vedno manj smiselna,

filozofija ne več deduktivna znanost, ampak izkustveno, realistično spoznavanje.

Russell je filozof, ki nima v akademskih vrstah tistega mesta, ki bi ga s svojo prodorno silo duha lahko dosegel. Je velik logik, a majhen metafizik. Kot pristen Anglež ni nikdar iz srca verjel v čisto filozofijo – vzemimo za primer njegovo zarikanje vzročnega principa, o katerem pravi tako: „Ali je mogoče reči, da je svet ustvaril Stvarnik? Nikakor, če sprejmemo veljavne zakone znanstvenega sklepanja. Nobenega vzroka ni namreč, da ne bi vesolje nastalo spontano; ni zakona, ki bi preprečil, da se ne bi v nekem določenem času zgodile stvari, ki se nam zdijo v tem trenutku nemogoče.“ Nadomestek, ki ga nudi pozitivistična znanost za odstranjen vzročnega principa, je relativnostni princip. Moderna pozitivna znanost odkriva smisel kozmičnega reda v medsebojnih zvezah in odnosih med stvarmi; matematika, fizika, kemija, biologija in psihologija odkrivajo, vsaka na svoj način, odnose posameznih delov snovnosti in duševnosti do vesolja – in prav v teh odnosih individualnega in posameznega do splošnega in vesoljnega leži bistvo in smisel bitnega in bivajočega.

Druga doba Russellovega dela je polna vere v pozitivni napredek človeštva. Pozitivizem je dal modernemu človeku nadvse važno orodje: znanstveno metodo. Ob nji se imaginacija podredi opazovanju, razum se ustavlja ob stvarnih dejstvih. Russell zahteva od filozofije znanstvenost, iz nje je treba odstraniti mistiko, romantiko, idealizem, religijo in moralo. V svoji knjigi Zgodovina zahodne filozofije govori o antagonizmu znanosti in religije. Ideal življenja je suvereno, dostojno in svobodno življenje, ki ga polnijo vednost, umetnost in ljubezen. To so edini principi – vsako drugo filozofiranje in moraliziranje je odveč. Takšno življenje, pravi Russell, je podobno materi, ki ima bolnega otroka in ki ne potrebuje nobenega moralista, ampak le dobrega zdravnika.

V tej fazi je Bertrand Russell tipičen dedič devetnajstega stoletja. Sam prizna, da se močno nagiblje v materializem, kateremu pa se kljub temu ne more popolnoma predati. Duhovni svet mu je bolj realen kot snovni, saj tega ni mogoče spoznati kot nekaj celovitega in v sebi smiselnega. Takole piše v knjigi Panorama znanosti o fizičnem vesolju: „Akademski filozofi so že od Parmenida dalje mislili, da je svet enovit. Eno mojih najosnovnejših prepričan je, da je takšno stališče, ki je predvsem načelno stališče vernega človeka, absurdno. Mislim, da je vesoljstvo sestavljeno, da je brez erotnega principa in kontinuitete, brez sovisnosti in reda ter brez tistih lastnosti, ki so značilne za vlado Ljubezni.“ Idejo Boga obide Russell z odgovorom: ne vem.

Bertrand Russell je bil kot človek humanist in idealist. Ko je delal na svojem opusu Principia Mathematica, je živel od bogate rente; ko pa je začel prejemati dohodke do lastnega pisateljskega dela, je premoženje, ki ga je podedoval po svojem starem očetu – starši so mu umrli v prvi otroški dobi – daroval univerzi v Cambridgeu, ustanovil šole in študijske podpore ter pomagal prijateljem. Tako je npr. podprl pesnika Eliota, ki je prišel leta 1915 iz Amerike kot reven študent. Po prvi svetovni vojni je Russell dosti potoval: obiskal je Rusijo, Japonsko in Kitajsko. Ob razmerah v Sovjetski zvezi se je zgrozil. V spominih piše: „Živeli smo v ozračju krutosti, bede in nezaupljivosti.“ Bil je na obisku pri Leninu, o katerem je dobil najslabši vtis: „... slabo oblečen, neobrit ter z izrazom krutosti na obrazu.“

Bertrand Russell je dedič devetnajstega stoletja, je ena najbolj nenavadnih osebnosti tega stoletja. Zanimal se je za različne znanstvene stroke in bil izredno plodovit pisatelj. Kriteriji, s katerimi je presojal in sodil sodobna politična vprašanja in ideje, so bili osebni, neodvisni in mnogokrat kontradiktorni. Spuščal se je v podvige – kot tisti o mednarodnem sodišču za ameriške vojne zločine v Vietnamu, – o katerih je imela svetovna javnost deljeno mnenje. Človek mu je lahko pritrjeval, ga pomiloval ali obojal, nihče pa ni mogel mimo njega, da bi ne občudoval ostrost njegove besede ter pogum, s katerim je izražal svoja mnenja. Zanj gotovo drži tisti stavek, ki ga je zapisal Wittgenstein v svojem traktatu matematske logike – in ki mu je Russell napisal leta 1922 obširen uvod, – da „filozofija ni doktrina, ampak dejavnost“.

VSI

Ko pesem zaniha z grlom molitve, se s pevci združi
usmiljena moč.

PEVEC

Stopimo skoz vhod s stebri iz resnične zavesti
v svet - katedralo:
nedovršeno, z okni na zadnjo skrivnost.

VSI

Vedoč za prostost, za snov in orodja in skice
Večnega Pesnika gmot,

PEVEC

vstopimo! Skoz vhod s stebri iz pogumne zavesti
v svet - katedralo:
belo za srečo, temno-škrlatno za bol.

VSI

Zakaj, o zakaj ne smemo Slovenci imeti svoje države,
naš Bog?

DEKLETA

Gorà si nam dal, da moremo k zvezdam se vzpeti.
Poljske širine v moder smehljaj.
Podmorske globine za jok.

VSI

Zakaj, o zakaj ne smemo Slovenci živeti svoje države,
naš Bog?

FANTJE

Ti dal si nam z ljudstev v narod zavestno zoreti,
gladen resnice, žejen stvaritve,
v skupnosti rojen za moč.

VSI

Ti veš, ker si dal človeku svobodo, morda najdražjo
vseh Tvojih podob.

STARKE

O, kólikokrat so z zlatom hoteli nas streti!
S spletkami! Z bičem! S slave obljubo!
Z večnim hudičem grozot!

VSI

Ti veš. Ker si dal človeku svobodo. In človek hoče ostati
svoj bog.

STARCI

Učil si nas, z upom močnih čakaje trpeti,
moč odpuščanja
v jeklo in v grušč in v steklo dejanja vezoč.

VSI

Pokrijmo svoj krik s pepelom! Morda smo bili
obupanci z borec strastjó...

MOŽJE IN ŽENE

O, kdaj bomo smeli vstati in iti v deželo v Tvoji
svobodi?

Skloni h krvavi, blatni se vodi,
naš Bog!

VSI

Naj zremo prehod,
kjejrkoli delimo življenja vero
in sanje otrok!

PEVEC

In pesek meddobij. Tujci. Izgnanci. Ubiti.
Kujmo pripev, kot zmeraj slovensko brenka odmev
na zemljó,

VSI

in najde srce Boga, ki je hotel srce človeka Besedi
za dom!

Ob Tihem oceanu leta 1971, na staro vigilijo
svetih bratov Cirila in Metoda.

krščansko oznanilo – holandski katekizem za odrasle

PRI mariborski založbi Obzorja je v mojstrskem prevodu, ki so ga oskrbeli Janez Gradišnik, Dora Vodnik, K. Simoniti in K. Bogataj izšla 525 strani obsegajoča knjiga z gornjim naslovom. Naklada nekaj tisočev izvodov je bila pokupljena že prve dni po izidu. Pripravlja se drugi natis. Uvod v to pomembno, svetovno znano in mnogo, včasih preveč diskutirano knjigo je napisal mariborski pomožni škof dr. Vekoslav Grmič, ki med drugim pravi:

„Posebna kardinalska komisija je opozorila na nekatere nejasnosti in netočnosti, ki naj bi bile v knjigi. Na koncu slovenskega prevoda je dodan prevod popravkov, ki jih je predlagala ta komisija. Član komisije kardinal Joseph LeFebvre kljub svoji kritični oceni izjavlja: ‚Toda – to poudarjam še enkrat – kardinali so enodušno izjavili, da pozitivno bogastvo, katero katekizem prinaša, v mnogočem prekaša tisto, kar bi bilo treba obsojati, ali, boljše rečeno, kritizirati, ugotoviti, da je nezadostno ali vznemirjajoče.‘“

Izid tega odličnega krščanskega knjižnega dela je pozdravila tudi Naša luč, mesečnik za Slovence na tujem (izhaja pri Mohorjevi v Celovcu), ki je maja letos na str. 25 pisala: „Ena najlepših verskih knjig, kar smo jih Slovenci v zadnjem času dobili, je gotovo Krščansko oznanilo. Sicer je res, da je ta knjiga v pokoncilskem času dvignila po svetu precej prahu zaradi nekaj drugače kot doslej obravnavanih vprašanj. A te neznatne motnje so res nič v primeri z resničnim bogastvom celotne knjige. Kot je znano, so knjigo pripravili holandski avtorji. Skušali so prikazati Kristusov nauk tako, da bo tudi sedanjemu človeku dostopen. Na ta način je nastal prikaz celotnega krščanskega nauka v sodobni obliki.“ Nato citira besede škofa Grmiča:

„Kristjani po koncilu so se zavedeli, da se bodo morali s Kristusovim naukom živo soočiti. Prav v tej knjigi bodo

knjige knjige knjige

dobili tisto, na kar so morda že leta zaman čakali: razlago vsaj količkaj pomebnih točk Kristusovega nauka in odgovor na malo da ne vsa vprašanja, ki jih kot vseiki srečujejo.

Ta knjiga res ne bi smela manjkati v nobeni krščanski družini. Vsak dan bi jo morali jemati v roke in se vanjo poglobljati. Prepričani smo, da bo tudi na Slovenskem – kot je bilo po ostalem svetu – naredila ogromno dobrega.“

Tudi se nam zdi primerno zapisati, kar je ob izidu Holandskega katekizma v slovenskem prevodu izjavil v pomenku s profesorjem pesnikom Rafkom Vodebom slovenski teolog svetovnega slovesa profesor Gregorijane v Rimu p. dr. Vladimir Truhlar DJ:

„Prevoda sem zelo vesel. Imam ga za izredno pomemben dogodek v slovenski Cerkvi. Tudi sam sem z dr. Grmičem prepričan, da je katekizem ‚kljub nekaterim pomanjkljivostim naravnost odličen prikaz krščanstva za ljudi našega časa‘. Glede nejasnosti in nedorečenosti osebno mislim, da bi ju bilo mogoče v izvorniku tu in tam omiliti; po drugi strani pa sem prepričan, da ju gre nekaj tudi na račun tiste skrivnostnosti, ki je krščanstvu kot misteriju bistvena in za katero je prav, da v knjigi, ki je poštna, nekako prihaja do veljave. Vse naše besede in vse stvari kažejo in vodijo prek sebe in skozi svoje površje v nekaj, kar jih zajema in preveva in kar ostaja skrivnost: misterij absolutnega, ki je v krščanstvu Bog v Kristusu. Zahteva po jasnosti je marsikdaj seveda upravičena, a včasih je v svoji pretiranosti tudi ovira pri spoznavanju tistega Boga, ki še v ‚neposrednem‘ posmrtnem ‚gledanju iz oči v oči‘ vedno ostaja v svoji skrivnosti.“ (Znamenje II, 2, str. 92, Ljubljana 1972).

Omenimo še to, da je daljše razpravljanje o knjigi prinesel ljubljanski verski list Družina v letošnji 3. številki. Izid knjige je iskreno pozdravil pisec članka A. Strle, ki svoje misli sklepa z vzklikom: „Pomislimo: Holandski katekizem – pa priporoča molitev rožnega venca!“

priznanja

Trije redni člani Slovenske kulturne akcije so letos deležni vrednih slovenskih in tujih priznanj:

Glasbenik in dirigent **DRAGO MARIO ŠIJANEC**, redni član glasbenega odseka Kulturne akcije, dolgoletni profesor muzikoloških ved na argentinski univerzi v pokrajinski prestolnici La Plata, stalni dirigent Mestnega simfoničnega orkestra za pihala in tolkala, dirigent nešteti simfoničnih in koralnih koncertov v argentinski prestolnici, dirigent simfoničnega in opernega orkestra v La Plata, soustanovitelj Argentinskega Mozarteja je bil konec letošnjega aprila odlikovan z redom Viteza za zasluge Zvezne nemške republike kot priznanje za svoje plodno delo na področju približanja nemških glasbenih mojstrov ameriškemu jugu. Odlikovanje je prof. Šijanec izročil odpravnik poslov na nemškem veleposlaništvu v Buenos Airesu dr. Ludwig Karl Döring, ki je poudaril izredno glasbeno razgledanost in dejavnost našega rojaka in ga predstavil kot velikega prijatelja nemške kulture.

V matični Sloveniji je bil v Kostanjevici na Dolenjskem, kjer Forma Viva v poletnih mesecih leto za letom prireja stalne retrospektivne razstave najboljših slovenskih likovnikov, počaščen redni član likovnega odseka Slovenske kul-

turne akcije akad. kipar **FRANCE GORŠE**: Forma Viva je letos priredila retrospektivno razstavo Goršetovega kiparskega opusa, ki je doma in tudi zunaj Slovenije med umetniškimi in kulturnimi krogi pobudila izredno pozornost. S to razstavo kulturna domovina daje priznanje in vrednostno ceno stvaritvam slovenskega umetnika v zdomstvu, kar je dokaz, da se vremena Kranjcem le jasijo... - O Goršetovi razstavi v Kostanjevici bomo obširneje poročali, ko nam bo naš mojster poslal katalog razstavljenih umetnin in tudi sam popisal vtise, ki jih je njemu, sedemdesetletniku razstava zapustila.

Priznanje je v domovini prejela tudi prevodna umetnost in esejistika urednika našega Meddobja pesnika **FRANCETA PAPEŽA**. Neodvisna krščanska kulturna revija Znamenje, ki že drugo leto plodno izhaja v Sloveniji v uredništvu našega prijatelja in sodelavca Meddobja vseučiliškega profesorja dr. Franca Rodeta CM in v souredništvu priznanih slovenskih politično neangažiranih kulturnikov prejšnje in zdanje generacije, je že ponovno tiskala Papežev pisanje: lani Papežev prevod treh pesmi lanskega Nobelovega nagrajenca čilenskega pesnika Pabla Nerude; letos pa daljši Papežev esej o pesniku Nerudi.

jubileji

APRILA letos je učakal 80 let življenja kulturno izredno zaslužni frančiškan p. **BERNARD AMBROŽIČ OFM**. Oče Bernard je kulturni delavec treh kontinentov: Evrope, Amerike in Avstralije. Povsod je zapustil plodne in bogate sledi svojega slovenskega kulturno-prosvetnega prizadevanja. K frančiškonom je stopil pred prvo vojno, novo mašo je pel med prvo vojno na Dobrovi pri Ljubljani: iz dobrške fare iz Gaberja je naš jubilar doma. Bil je nekaj časa profesor frančiškanske redovne gimnazije v Kamniku. V Združenih državah je ustanovil slovensko faro v Detroitu, bil profesor redovne šole in pozneje provincial. Za svojih ameriških let je tudi ustanovil s pok. p. Hugonom Brenom Baragovo zvezo, ki je začela pokret za beatifikacijo našega velikega misijonarja in kulturnega delavca med ameriškimi Ožipvejci in Otavani. Bil je urednik mesečnika Ave Maria v Lemontu; ko pa se je pred desetimi leti ali kaj selil v Avstralijo, da svoje plodno versko kulturno delo nadaljuje med slovensko skupnostjo na drugem koncu sveta, je postal urednik tamkajšnjega mesečnika Misli, ki ga je bogato in sveže urejal do zadnjega časa. Pisateljuje že od mladih nog. Njegov jezik je sočen, njegov slog izrazit, njegove, včasih humoristično zasukane misli in pripovedi se berejo z resničnim užitkom.

Slovenska kulturna akcija se vneto pridružuje čestitkam, ki jubilaru prihajajo od vseh strani, kjerkoli žive Slovenci, tudi iz domovine. Njegovih osemdeset pomladi pozdravljamo z velikim zadoščenjem, saj je p. Bernard od početka svojega bivanja v Avstraliji tudi stalni poverjenik naših knjižnih izdaj in sploh vneto registrira v svojem listu vse ustvarjalno delo Slovenske kulturne akcije, ki jo ceni in ji je ponovno dal zapisano priznanje kot najpomembnejši slovenski ustanovi v zdomstvu. Patru Ambrožiču zato ključemo: še mnogo, mnogo zdravih let, oče Bernard, s pozdravom asiškega vzornika: Pax et bonum!

NAŠA POVERJENICA v prestolnem mestu Santiago, v

Čile, s. **VINCENCIJA KAPLJA**, iz družbe usmiljenih sester, slavi letos 80-letnico. Slavljenka je bila pred leti v domovini provincialka vseh slovenskih usmiljenk, do nedavnega pa prednica slovenskih usmiljenk v Santiagu in provincialna asistentka čilske province te družbe. Vse od rojstva Slovenske kulturne akcije z velikim zanimanjem spremlja naše delo in se požrtvovalno prizadeva za širjenje naših publikacij med Slovenci v Čilu. Ob njenem življenjskem jubileju nesebične odpovedi in resnične krščanske ljubezni do vseh trpečih ji Slovenska kulturna akcija iz srca čestita. Hkrati pa jo iskreno zahvali za ves trud, ki ga je imela s poverjeništvom za naš tisk. Na mnoga leta, sestra!

NA KOROŠKEM je maja letos slavil 70-letnico predsednik Narodnega sveta koroških Slovencev dvorni svetnik doktor **JOŠKO TISCHLER**. Jubilar je eden stebrov slovenstva v Karantani, izredno važen dejavnik v kulturnem, prosvetnem in političnem življenju koroških Slovencev. Svoje življenje je posvetil narodu, svoj poklic, kot profesor, mladini. Pol stoletja zgodovine slovenske manjšine ob Gospe Sveti je tesno povezano z osebo dr. Tischlerja. Bil se je za pravice naših koroških rojakov pod Hitlerjevo diktaturo, po zadnji vojni za življenjske in etnične ter kulturne pravice v demokratični Avstriji. Posebej leta 1957, ko je ustanovil slovensko gimnazijo v Celovcu. Gimnazija je danes ob jubileju najlepši spomenik temu zaslužnemu Slovincu. Kot predsednik Narodnega sveta je posebej odločen v naših dneh, ko je diskusija o pravicah slovenske manjšine na eni strani Karavank zelo živahna. Razumel je tok časa, zato dobro razume mladino, ki jo vabi k sodelovanju in ki pri njem išče nasvete. Dr. Tischler predstavlja danes najmočnejšo osebnost med koroškimi Slovenci.

Tudi Slovenska kulturna akcija se pridružuje čestitkam ob življenjskem jubileju velikega koroškega Slovenca z iskrenimi željami za plodnost njegovega dela v prid Slovencev na Koroškem še mnogo let!

darovi

Darinka Žumer, Mendoza, 5 pesov
Vuk Rupnik, Castelar, 10 pesov
Štefka Žitnik, Slovenska vas, 20 pesov
Stanko Jerebič, Hurlingham, 15 pesov
Štefka Mikuš, Palomar, 30 pesov
Ignacij Grohar, El Palomar, 10 pesov
dr. Franc Mihelič, Bs. Aires, 5 pesov
mizar Franc Bidovec je opravil zastonj
vsa mizarška popravila v naši pisarni
vsi iz Argentine

duhovnik Jože Cvelbar, ZDA 48 dolar.
ing. Stojan Kertelj, ZDA, 8 dolarjev
dr. Nikola Pribič, ZDA, 5 dolarjev
dr. Štefan Slak, ZDA, 20 dolarjev
lazarist Ivan Jan CM, Kanada, 8 dol.
lazarist Janez Kopač CM, Kanada, 28
dolarjev
dr. Jože Kveder, Avstrija, 3 dolarje
dr. Karel Vojska, švica, 72 pesov
prostovoljni prispevki kulturnih večerov
v Buenos Airesu 23 pesov

podporna članarina

Avguštin Jeločnik, Buenos Aires, 100 pesov
dr. Leopold Eiletz, Buenos Aires, 100 pesov

Vsi navedki iz Argentine v novi valuti!

GLAS je glasilo Slovenske kulturne akcije. Urednik Nikolaj Jeločnik, sourednika France Papež in Ladislav Lenček. Za podpisane članke odgovarja avtor. - Tiska Editorial Baraga SRL., Pedernera 3253, Buenos Aires, Argentina. Vsa nakazila na ime Ladislav Lenček CM, Ramón L. Falcón 4158, Buenos Aires, Argentina. - Editor responsable Slovenska kulturna akcija (Acción Cultural Eslovana), Valentín Debeljak, Ramón L. Falcón 4158, Buenos Aires, Argentina.

CORREO
ARGENTINO
Suc. 6 y 7 (B)

TARIFA REDUCIDA
CONCESION 6228

R. P. I. 953701